

Docentenhandleiding

Deze handleiding voor docenten bestaat uit:

- Inleiding
- Doelgroep
- Opzet
- Leerdoelen
- Didactische werkvormen
- Materiaal
- Uitwerking van de lessen 1 t/m 4

Inleiding

Deze lessenserie gaat over taal en identiteit, toegespitst op nationalisme. Alle leerlingen zijn zich in zekere mate bewust van hun nationale identiteit, doordat ze bijvoorbeeld Koningsdag vieren of het nationale voetbal-elftal aanmoedigen. Daarnaast spelen ook regionale identiteiten en rivaliteiten (Groningers versus de Friezen) of de Europese identiteit ('Europapa'!) vaak een rol in hun leven. Vanuit een discussie over identiteit en hun eigen ervaringen op dit vlak, is de weg naar kennis en inzicht op het gebied van natievorming en nationalisme geopend. Daarnaast heeft iedere leerling wel een publiek persoon naar wie die opkijkt, een 'held'. Wie is er een held en waarom? Wat zeggen jouw helden over jou? Van daaruit kunnen de functie van helden en heldendichten in de negentiende eeuw worden besproken.

Nationalisme is sinds het begin van de negentiende eeuw op allerlei manieren sterk aanwezig in onze samenleving. Of het nu gaat om het EK voetbal, om politieke bewegingen die 'Nederland op de eerste plaats zetten' of roepen om 'eigen volk eerst', over de zwartepietendiscussie, over verkiezingen over de grootste Nederlander aller tijden of over de dodenherdenking op 4 mei: het nationale denken bepaalt voor een deel hoe we deze kwesties tegemoet treden. Vanuit het oogpunt van burgerschap is het essentieel dat leerlingen weten waar deze denkpatronen vandaan komen en hoe ze worden ingezet in maatschappelijke en politieke discussies.

Literatuur had in de negentiende eeuw de functie om dit nationale denken vorm te geven, te overdenken en uit te dragen. De hoofdvraag van deze lessenserie is: 'Op welke manier werkt het nationalisme uit het begin van de negentiende eeuw door in de samenleving van nu?' Leerlingen buigen zich in deze lessenserie over de twee aspecten 'helden' en 'identiteit' en bestuderen hierbij teksten uit heden en verleden. Aan de hand van vier opdrachten doen de leerlingen kennis en vaardigheden op waardoor ze antwoord kunnen geven op de centrale vraag.

De lessenserie bestaat uit vier lessen en is bedoeld voor klas 4 of 5 havo en/of vwo. Hieronder lees je meer over de opzet en leerdoelen. Erna volgt een toelichting op elke les, waarin wordt verwezen naar opdrachten en een begeleidende Powerpoint-presentatie.

Doelgroep

Deze lessenserie kan worden uitgevoerd in klas 4 of 5 havo/vwo in het Nederlandse voortgezet onderwijs en in de derde graad, klas 5/6 ASO/TSO/KSO van het Vlaamse secundaire onderwijs. Voor het onderwijs in Vlaanderen moeten wellicht enkele Nederlandse voorbeelden uit de instructie en de opdrachten worden aangepast aan de Vlaamse situatie.

Opzet

Er zijn vier lessen uitgewerkt van 50 minuten.
De opbouw van de serie is als volgt:

Les 1 Vaderlandsliefde

- Introductie van centrale vraag en begrippenkader 'vaderlandsliefde en nationalisme'.
- Leerlingen reflecteren d.m.v. opdracht 1 op het begrip vaderlandsliefde.
- Leerlingen maken kennis met de functie van helden in de negentiende eeuw.

Les 2 Helden

- Leerlingen reflecteren d.m.v. opdracht 2 op de functie van helden.
- Leerlingen werken met begrippenkader 'vaderlandsliefde en nationalisme'.
- Introductie begrippenkader 'heldendicht/epos'.

Les 3 Representatie

- Leerlingen maken kennis met het begrip 'representatie'.
- Leerlingen verdiepen kennis over het heldendicht.
- Leerlingen werken aan opdracht 3 over heldendichten.

Les 4 Identiteit

- Introductie begrippenkader 'nationale identiteit en oppositie'.
- Leerlingen maken opdracht 4 over representatie en oppositie in moppen.
- Leerlingen delen hun bevindingen.
- Afronding en terugkoppeling centrale vraag.

Leerdoelen

- De leerling maakt kennis met de begrippen vaderlandsliefde, nationalisme, representatie en oppositie.
- De leerling leert hoe het begrip vaderlandsliefde de laatste drie eeuwen een aantal keer van betekenis is veranderd.
- De leerling leert wat de functie is van helden in de negentiende eeuw en vergelijkt dat met de functie van helden in deze tijd.
- De leerling verkent het genre van het negentiende-eeuwse heldendicht.
- De leerling doet representatieonderzoek.
- De leerling maakt kennis met het begrip identiteit in relatie tot het nationalisme.
- De leerling begrijpt de relatie tussen identiteitsvorming, representatie en oppositie.
- De leerling onderzoekt de verschillen tussen identiteitsvorming nu en in de negentiende eeuw.
- De leerling verkent het genre van moppen.

Didactische werkvormen

De werkvormen die in deze lessenserie aan bod kunnen komen zijn:

- Directe instructie
- Het onderwijsleergesprek
- Samenwerkend leren
- Individueel lezen en werken
- Schrijfopdrachten

Materiaal

Het materiaal bestaat uit de volgende onderdelen.

A.
Je hebt als docent enige voorkennis nodig om deze lessenserie goed uit te kunnen voeren. Het noodzakelijke leesmateriaal, dat ook een plaats heeft in de lessenserie, is als volgt:

De volgende pagina's op de website www.literatuurgeschiedenis.org:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/lang-leve-nederland>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/hendrik-tollens>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/de-hollandsche-natie>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/18e-eeuw/het-epos>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/lang-leve-nederland>

2. De volgende pagina's op www.didactieknederlands.nl:

Els Stronks (2020), 'Representaties', in: *Didactiek Nederlands – Handboek*.
<https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/03/representatie>

Janneke Weijermars (2023), 'Imagologie', in: *Didactiek Nederlands - Handboek*.
<https://didactieknederlands.nl/handboek/2023/02/imagologie>

3. Het Vlogboek Nationalisme in de 19de eeuw op YouTube:
https://www.youtube.com/watch?v=HIU4C5_BOp4&t=75s

B.
Overige relevante, maar optionele, vakliteratuur voor de docent van deze lessenserie is:

1. Joep Leerssen (2015), *Nationalisme*. Reeks Elementaire Deeltjes. Amsterdam: Atheneum.
1. Joep Leerssen (2009), *Vaderlandsliefde. Hoorcollege over nationalisme en nationaal gevoel in Europa*. Home Academy Publishers (luisterboek).
1. Joep Leerssen (1999), *Nationaal denken in Europa: een cultuurhistorische schets*. Amsterdam: AUP.
1. Marita Mathijssen (2013), *Historiezucht. De obsessie met het verleden in de negentiende eeuw*. Nijmegen: Vantilt.
1. De podcast van Lotte Jensen over *De overwintering der Hollanders op Nova Zembla* van Hendrik Tollens:
<https://shows.acast.com/ijscast-het-scheepvaart-museum/episodes/lotte-jensen>.
1. Lotte Jensen (2008) *De verheerlijking van het verleden. Helden, literatuur en natievorming in de negentiende eeuw*. Nijmegen.
2. Meer informatie over Liederijk de Buck staat op
<https://www.dekroniekenvandewesthoek.be/vlaanderen-het-land-van-buck-2>.

C.
Het lesmateriaal inclusief illustraties en opdrachten staat op de Powerpoint.

D.
De opdrachten en primaire teksten staan op de hand-outs (opdracht 3 en 4).